

Onderwijs tijdens en na corona

Digitalisering

2021-2023

Auteurs	Projectmedewerker(s)	Leen Alaerts Anne Decelle Katleen Gressens Hadewig Timmerman
	Coach(es)	An Verburgh
	Coördinator	Ruth Wouters
	Financiering	Impulsproject Education & Development

Een productie van
EXPERTISECENTRUM
EDUCATION & DEVELOPMENT

Inhoud

Inhoud	2
1 Onderzoeksvragen en onderzoeksmethoden.....	3
2 Inleiding.....	4
3 Welke uitdagingen en good practices i.v.m. digitalisering blijven leraren bij na de coronaperiode?.....	6
3.1 Kansenongelijkheid.....	6
3.2 Gebrekkige digitale skills	6
3.3 Didactiek	8
3.4 Structuur, zelfsturing en welbevinden.....	9
3.5 Stroomlijning.....	10
3.6 Werklast.....	10
3.7 Schoolwerking en teamwerking.....	11
4 Hoe kunnen scholen in de toekomst aan de slag met deze inzichten?	13
4.1 Aandacht voor ict-competenties van leerlingen en leraren	13
4.2 Digitale hygiëne	14
4.3 Toegang tot digitale tools.....	14
4.4 Een doordacht beleid m.b.t. handboeken.....	14
4.5 Digitalisering inzetten i.f.v. planlastverlaging.....	14
4.6 Inzetten op digitale didactiek.....	14
4.7 Beleidsvoerend vermogen van scholen m.b.t. digitalisering versterken	14
4.8 Herdenken van de rol van de leraar met het oog op digitalisering	15
4.9 Rol van de lerarenopleiding	15
5 Referenties.....	16

1 Onderzoeksvragen en onderzoeksmethoden

De coronapandemie stelde het onderwijs voor ongekende uitdagingen. Om die in kaart te brengen en er betekenis aan te geven lanceerde het Leuvens onderwijsnetwerk SOM (Samen Onderwijs Maken) het project SOM1000. Middenin de periode van lockdowns en online afstandsonderwijs stelden de makers gedurende 10 weken 10 vragen op een digitaal platform. Uit de 770 verzamelde getuigenissen van leraren, leerlingen, ouders, opvoeders en andere stakeholders, kwamen 3 grote uitdagingen naar voren: Gelijke onderwijskansen, Welbevinden en Digitalisering.

Dit onderzoek van het expertisecentrum Education and Development van UCLL (2021-2323) bouwde verder op de resultaten van SOM1000. Ons hoofddoel was vooruitblikken en in kaart brengen hoe het onderwijs van de toekomst een antwoord kan bieden op de uitdagingen waarmee de coronaperiode ons confronteerde en nagaan hoe en of verwezenlijkingen uit de coronaperiode duurzaam kunnen worden verankerd in de onderwijspraktijk. Onze hoofdvraag luidde dan ook: Op welke manier kunnen zowel basis- als secundaire scholen een crisisperiode, in dit geval de COVID19-pandemie, benutten om veranderingen duurzaam in te bedden en op basis van vastgestelde uitdagingen de onderwijspraktijk bij te sturen m.b.t. digitalisering en flexibilisering (a), welbevinden (b) en gelijke kansen (c)?

Om die vraag te beantwoorden werden meerdere onderzoeksmethodes ingezet. Ten eerste voerden we een online bevraging uit in 7 scholen met een verschillend profiel (HBO, secundair en lager). Daarnaast werd de bevraging breed verspreid via de kanalen van R&E. In totaal werd de bevraging ingevuld door 182 respondenten. De bevraging bestond enerzijds uit gesloten vragen waarin de respondenten aangaven welk focuspunt volgens hun prioriteit moest krijgen: welbevinden, gelijke onderwijskansen of digitalisering. Vervolgens kregen de respondenten voor elk van deze focuspunten een aantal stellingen voorgelegd waarbij ze moesten aangeven of ze het helemaal eens, eens, oneens of helemaal oneens waren. Er was ook een mogelijkheid 'geen mening / geen zicht op'. Aan het einde van elk deel volgden enkele open vragen waarin ze hun antwoorden bij de stellingen konden toelichten. Het laatste deel van de bevraging ten slotte bracht in kaart hoe de leraren de veranderingsbekwaamheid van de school en hun eigen veranderingsbekwaamheid inschatten.

Ten tweede werden de resultaten van de bevraging besproken in 7 focusgesprekken (1 per school) met telkens 5 tot 15 deelnemers die diverse rollen opnamen in de school (leraren, ict-coördinatoren, zorgcoördinatoren, directeurs en beleidsondersteuners). De focusgesprekken werden getranscribeerd en geanalyseerd a.d.h.v. een zelf ontworpen analysekader dat gestructureerd werd volgens de vier categorieën: veranderingsprocessen, welbevinden, gelijke onderwijskansen en digitalisering.

Ten slotte voerden we 10 interviews met vertegenwoordigers uit het brede onderwijsveld die over de coronaperiode getuigden vanuit expertise m.b.t. diversiteit, arbeidsmarktgerichte finaliteit, lerarenopleidingen, digitalisering, onderwijsinnovatie, enzovoort. De interviews werden letterlijk getranscribeerd en geanalyseerd volgens hetzelfde analysekader met de categorieën veranderingsprocessen, welbevinden, gelijke onderwijskansen en digitalisering.

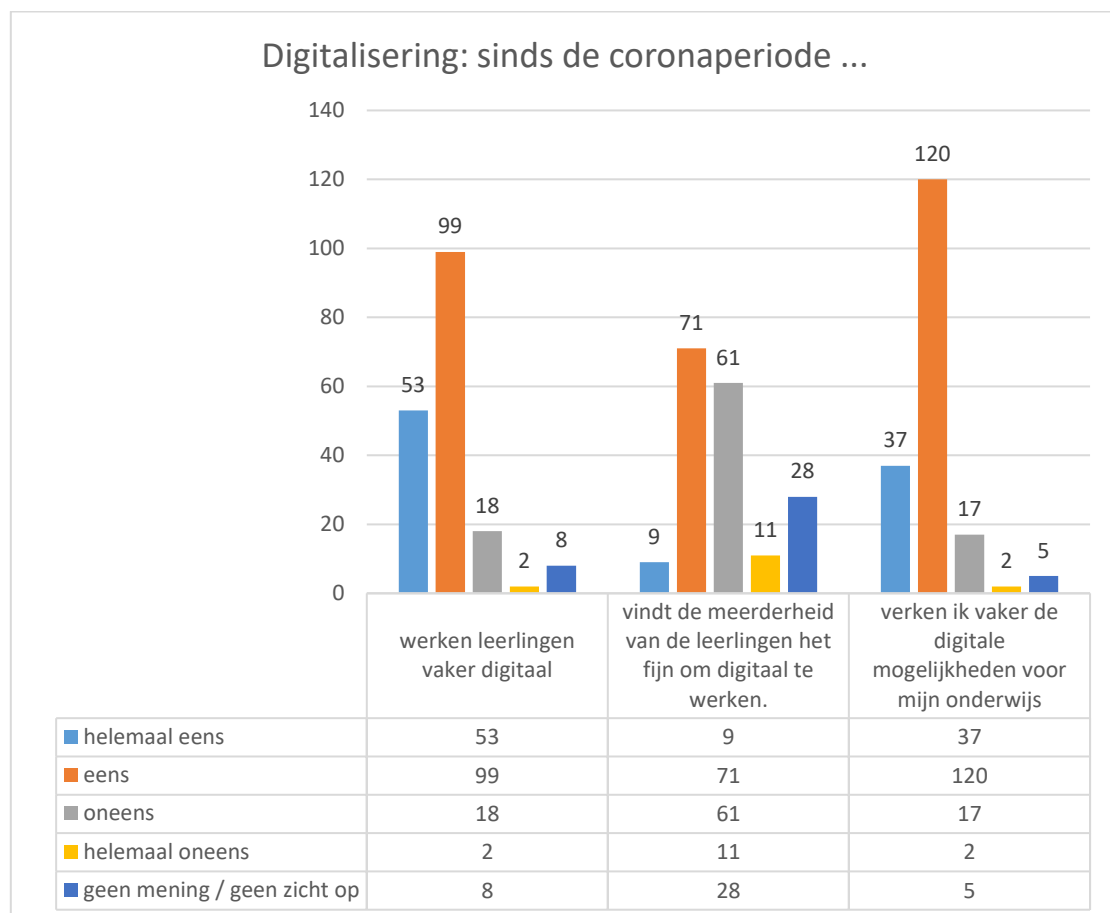
In dit artikel focussen we op de resultaten met betrekking tot digitalisering.

2 Inleiding

De coronacrisis was voor het onderwijs een krachtige motor op het vlak van digitalisering. De periodes van geheel of gedeeltelijk afstandsonderwijs, digitaal of hybride lesgeven en interactieve online leeromgevingen stelden leraren en scholen voor grote uitdagingen en confronteerden hen met problemen en moeilijkheden, maar vormden ook een wake-up call m.b.t. het digitaliseringsbeleid en leidden tot de grootst mogelijke professionalisering tot nu toe op dat vlak. De crisis was een belangrijke versneller voor de digisprong.

“Ik zie het wel positief in, hetgene dat corona gedaan heeft want het is de wake-up call geweest. Iemand heeft aan de bel gerammeld, we zijn wakker geschoten. Het is ook de grootste IT-nascholing geweest voor ons heel Vlaams onderwijs. Het heeft meer uitgehaald dan eender welke opleiding of pedagogische studiedag die er ooit geweest is. Daarvoor heeft het gelukkig lang genoeg geduurd. Het is heel pervers om dat te zeggen, maar doordat het lang genoeg geduurd heeft, zijn die digitale skills echt komen vast te zetten, hebben mensen moeite gedaan om daarin te investeren en zijn er materialen ontwikkeld.”
(expert)

Dat blijkt ook uit onze bevraging. We zien dat de frequentie van het gebruik van digitale middelen is toegenomen. Over de stelling of de leerlingen het ook fijn vinden om digitaal te werken zijn de meningen zeer verdeeld.

Figuur 1: deelresultaten enquête, absolute scores van de respondenten van alle scholen op de aangegeven items

In het onderstaande beschrijven we eerst de uitdagingen en moeilijkheden waarmee scholen geconfronteerd werden m.b.t. digitalisering en hoe ze hierop een antwoord boden. Vervolgens formuleren we enkele oproepen van leraren en experts om met de opgedane inzichten uit de coronaperiode aan de slag te gaan in de toekomst.

3 Welke uitdagingen en good practices i.v.m. digitalisering blijven leraren bij na de coronaperiode?

3.1 Kansenongelijkheid

Leraren geven aan dat de periode van afstandsonderwijs een confrontatie was met de kansenongelijkheid. Online onderwijs bood een blik in de huiskamers en dus ook een blik op de soms schrijnende situaties waarin leerlingen de lessen moesten volgen.

"Hetgeen wat je daarstraks als eerste zei, gelijke kansen, dat was hier ook veel zichtbaarder. Wij hebben ook grote ogen getrokken van kinderen die moesten vechten om een computer thuis. Internet, dat was er niet." (Leerkracht)

Heel wat leerlingen hadden niet enkel geen eigen laptop of goede wifi, maar ook geen goede werkplek thuis. Ze hadden geen eigen kamer en moesten vaak ook zorgen voor broertjes of zusjes. Zo konden taken niet altijd gemaakt worden en was het organisatorisch voor veel leerlingen onmogelijk om alle live lessen bij te wonen.

Tal van getuigenissen geven aan hoe scholen en individuele leraren hemel en aarde bewogen hebben om op zijn minst op het vlak van digitalisering die ongelijke onderwijskansen aan te pakken. Lerarenteams en ict-coördinatoren werkten soms samen met het ocmw om ervoor te zorgen dat elke leerling over een laptop of internetverbinding kon beschikken of op school kon komen werken. Leraren brachten ook materiaal aan huis.

3.2 Gebrekkige digitale skills

Voor heel wat leraren was de periode van online onderwijs bovendien een confrontatie met de beperkte digitale skills van hun leerlingen. Zo stelden sommige leraren vast dat een aantal basisvaardigheden niet verworven zijn.

"Ik vraag aan leerlingen aan het begin van het jaar: 'Wie kan werken met een computer?'. En letterlijk bijna alle leerlingen steken hun hand op met het oog op. En dan geef ik een oefening, zoek dat eens op, en hup dat gaat niet. [...] Ook dat googelen, of een spellingscontrole instellen, ... dat is bijna alsof je Chinees praat." (leerkracht)

Ook sommige leraren botsten in de periode van online onderwijs op hun eigen beperkte digitale skills en hebben in sneltempo moeten bijscholen. Uit tal van getuigenissen blijkt dat de coronaperiode de openheid ten opzichte van digitale middelen vergroot heeft. De ict-coördinatoren hebben veel inspanningen geleverd om leraren en leerlingen te ondersteunen en te professionaliseren m.b.t. digitalisering. Ze verspreidden instructievideo's, zetten in op professionalisering voor het team en organiseerden helpdeskmomenten. We kunnen dan ook vaststellen dat tal van leraren zich volop geprofessionaliseerd hebben m.b.t. ict.

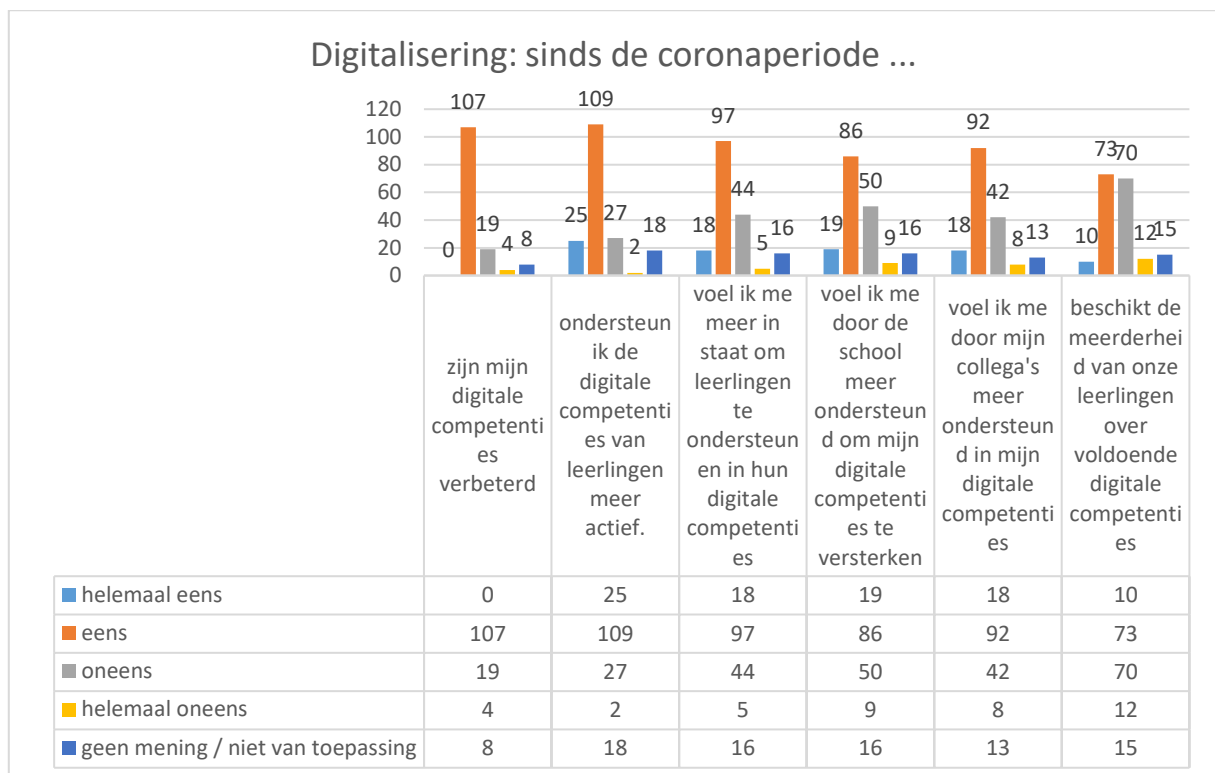
"Ja, ik heb wel mensen enorme sprongen zien maken, omdat ze wel moesten, mensen die heel terughoudend waren in het gebruik van digitale middelen, ja die moesten wel, die hadden geen keus. Die hebben wel enorme sprongen gemaakt, die staan nu gewoon dagelijks bij wijze van spreken lessen op te nemen of te

*streamen, weet je, op zich zijn dat allemaal kleine succesverhalen natuurlijk.”
(directeur)*

Sommige leraren noemden de lockdown dan ook hun meest creatieve periode. Ze gaven wel aan dat het moeilijk is om de verworvenheden duurzaam te borgen in hun onderwijs.

"Hoewel ik in die periode wel mijn meest creatieve lessen heb gegeven. Ik heb daar meer gefocust op de essentie. Dat vond ik voor mezelf de grote wake up call: wat is nu echt essentieel? En toen had ik opeens ruimte. Ruimte om ook eens iets creatief te doen.” (leerkracht)

Tal van tools raakten in die periode sterk ingeburgerd. Zo noemden leraren onder andere Bookwidgets, Socrative, Wezooz Academy, Forms, ... als middelen waarmee ze in die periode vertrouwd geraakten en die ze duurzaam zullen borgen. Leraren ontwikkelden tijdens de coronaperiode ook zelf veel verschillende digitale leermiddelen, zoals bijvoorbeeld zelfgemaakte instructiefilmpjes en blijven die ook na de periode van afstandsonderwijs aanbieden, als inleiding, als herhaling of om leerlingen zelfstandig en kritisch met het materiaal aan de slag te leren gaan. Taken online indienen is ook een blijver die in tal van focusgesprekken genoemd werd. In de coronaperiode werden alle taken online ingediend, bijvoorbeeld via de uploadzone van smartschool. Leraren zien de voordelen hiervan en behouden dit ook na de coronaperiode. Zo moeten leerlingen niet meer over een printer beschikken. Ook taken digitaal verbeteren lijkt meer en meer een gewoonte geworden. Marshall, Pressley en Love (2022) bevestigen met hun internationale studie die tendens dat veel van de educatieve technologie die tijdens de pandemie ontdekt werd inmiddels duurzaam geborgen lijkt in het onderwijs. Onze bevraging bevestigt de resultaten van de focusgesprekken. We zien een positieve impact op het vlak van digitale competenties van de leraar. Ze geven aan dat hun eigen competenties verbeterd zijn, dat ze de digitale competenties van leerlingen meer actief ondersteunen en zich daar ook toe in staat voelen en zich door school en collega's ondersteund voelen m.b.t. digitale competenties. Over de stelling of de meerderheid van de leerlingen over voldoende digitale competenties beschikt, zijn de meningen erg verdeeld.

Figuur 2: deelresultaten enquête, absolute scores van de respondenten van alle scholen op de aangegeven items

3.3 Didactiek

De periode van online lesgeven stelde leraren ook voor tal van uitdagingen op het vlak van didactiek. Leerkrachten gaven vooral aan dat de interactie tijdens de online lessen sterk verminderde. Bovendien konden leerlingen zich gemakkelijker verschuilen en moest je als leraar constant op je hoede zijn of je iedereen hebt aangesproken. Ook vonden veel leerlingen het moeilijk om tijdens de online live lessen gefocust te blijven. Het dwong leraren tot nadenken over hun digitale didactiek. Velen gaven aan dat ze geleerd hebben om online tools in te zetten om interactie en samenwerkend leren te bevorderen.

"We hebben ook meer ingezet op niet enkel het streamen, maar ook hoe je het kan gebruiken, dat platform. Interactief. Dat is een grotere meerwaarde dan alleen een les streamen. Ook groepswork via laptop, waarbij de lln thuis kunnen meedoen, nooit gedacht dat ik dat zou doen. Ook hoe lln kunnen samenwerken, dat is ook een meerwaarde geweest." (leerkracht)

Ook nadenken over structuur van de lessen kwam meer op de voorgrond te staan, met onder andere momenten om te evalueren of de leerinhoud verworven was.

"Ik heb voor mijn lessen altijd dezelfde structuur aangehouden. Ik gaf altijd eerst mijne uitleg en dan waren daar opdrachten aan gekoppeld. En waarom deed ik dat? Er een opdracht aan koppelen, gewoon om te weten of ze ook effectief mijn video's bekijken. Want anders, ge kunt ze wel posten, maar als ge daar niks aan koppelt, dan hebben de lln snel zoiets van: dat hoeft niet, het is niet verplicht. [...] Ik deed af en toe wel, of tegen regelmatig na mijn les, ik gaf eerst mijn uitleg en dan laste ik een quiz in. Dan had ik toch het gevoel van: ze letten op, want ze willen meedoen met de quiz." (leerkracht)

Bovendien ontdekten velen de voordelen van digitale middelen met het oog op differentiëren.

"Ik kijk wel uit naar het moment dat ze zo digitaal, dat ze computers hebben in de klas, omdat ik denk van, ik ga makkelijker kunnen differentiëren en dan dus ook zelfstandig laten werken. Ik kijk er naar uit om daarmee aan de slag te gaan. Sommige leerlingen zijn daar echt mee gebaat." (leerkracht)

3.4 Structuur, zelfsturing en welbevinden

Voor veel leerlingen was het wegvallen van de structuur van een gewone lesdag in de coronaperiode problematisch. Jezelf motiveren om online les te volgen of achter de computer te gaan zitten was zeker voor jongere leerlingen niet vanzelfsprekend. Zo vertelt een leraar over het wegvallen van de structuur die een lesdag op school bood:

"We zeiden juist dat bij ons veel lln uit de boot gevallen zijn, ook al hebben ze computers gekregen, maar het missen van de structuur, denk ik dat vooral voor onze doelgroep het belangrijk is dat ze naar school komen, dat ze uit hun bed komen." (leerkracht)

Leraren gaven aan dat heel wat leerlingen, zeker in het beroepsonderwijs/de arbeidsmarktgerichte finaliteit nauwelijks over de zelfsturingsvaardigheden en de planningsvaardigheden beschikten die nodig zijn voor online onderwijs. Sommige leraren gaven aan dat er ook veel gespijbel werd tijdens online lessen, soms omwille van de dalende motivatie, soms omwille van de gebrekkige zelfsturingsvaardigheden, soms omwille van de thuissituatie van de leerlingen.

"Ik denk ook dat het afstandsonderwijs vorig schooljaar veel te lang geduurd heeft. Veel te lang. De motivatie op het einde van de rit was ver te zoeken. (leerkracht)

Maar ook die aanwezigheid is gemakkelijker, het is comfort. En het probleem dat zich hier stelt is ook dat die aanwezigheid... Daarjuist zei iemand al: 's morgens wakker worden, op tijd een bus pakken, zien dat ge hier op tijd zijt, .. zijn essentiële vaardigheden voor de bouw. Iets dat zij sowieso al heel gemakkelijk missen. En die zij nu volledig missen. Ja, hoe comfortabel nu... Er waren jongens die de les volgden vanuit hun bed he. En dan zei je: zet ne keer uwe camera aan he." (leerkracht)

Het zijn de leraren uit het beroepsonderwijs / de arbeidsmarktgerichte finaliteit die in het bijzonder aangaven dat hun leerlingen afhaakten tijdens online weken en dat het een uitdaging was om de connectie met de doelgroep te behouden. Praktijklessen via afstandsonderwijs bleken vaak niet haalbaar. *Je kon niet van de leerlingen verwachten dat ze alle materialen en ingrediënten voor een praktijkles zelf in huis halen.*

"Voor praktijk had ik liever gehad dat de theorie werd thuis gegeven, dan online, en dat ze praktijk hier konden inoefenen, want voor bepaalde vaardigheden ging dat gewoon niet. Je kan ook niet vragen, kook eens met die ingrediënten, we zitten met veel kansarmoede, en dus kan je die niet op kosten jagen. Moesten we terug in deze situatie komen, kunnen ze beter de praktijklessen laten plaatsvinden op school en de theorie online." (leerkracht)

Als gevolg van de coronacrisis zijn sommige leerlingen uit beroepsrichtingen afgestudeerd zonder voldoende relevante praktijkervaring. Dat baarde de leraren zorgen.

"Ik heb nu ook kinderen in het zesde, die hebben nog nooit op een werkplek gestaan. Ook nu nog niet in het weekend. Ik houd mijn hart vast." (leerkracht)

Digitalisering kon dat gebrek aan structuur in de dagindeling, aan motivatie en aan kansen voor praktijk zeker niet opvangen. Tegelijkertijd hebben leraren gezien hoe kinderen zelfstandig en zelfregulerend met digitale middelen aan de slag gaan en willen ze die verder inzetten om de zelfregulering van leerlingen te vergroten.

"Ik denk dat ict ook een belangrijk issue is dat positief zou kunnen zijn als het ook zo aangewend wordt, hé, want voor leerkrachten is dat vaak ja, dit soort omgevingen dat ze met kinderen kunnen communiceren. Maar kinderen kunnen ook leren door ict, he, dat hebben ze ook ontdekt en de vraag is dan: wat doe je daar dan mee? Want als je dan heel slim bent als leerkracht, dan kan je dat als een winst zien, dat leerlingen zelfstandig, zelfregulerend hier mee aan de slag kunnen." (expert)

Niet alleen met het oog op zelfregulering, ook met het oog op welbevinden werden digitale middelen ingezet om de vinger aan de pols te houden. Zo werkte een school met een app waarop leerlingen laagdrempelig konden aangeven hoe het met hen gaat. Een vertrouwenspersoon volgde dat dan verder op. Andere scholen richtten een online titularisuur in om met de leerlingen te spreken over hun welbevinden.

3.5 Stroomlijning

In de eerste coronagolf werden scholen overrompeld. Ze waren niet voorbereid op online onderwijs, er waren nog geen duidelijke afspraken en richtlijnen. Elke leraar zocht naar best vermogen naar oplossingen om het geven van online lessen, het aanbieden van leermaterialen en het indienen van opdrachten zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Dat leidde tot een wirwar aan platformen die door elkaar werden gebruikt, wat voor leerlingen soms weinig transparant en verwarrend was.

Ook op vlak van stroomlijning betekende corona een motor voor scholen. De ict-coördinatoren speelden vaak een belangrijke rol in die stroomlijning.

"Met de lockdowns hebben we gekozen voor iedereen werkt via google classroom. Een klare en duidelijke lijn. Niet eentje werkt via teams, ..." (directeur)

3.6 Werklast

Omschakelen naar afstandsonderwijs en professionaliseren op het vlak van digitalisering bracht werklast met zich mee, maar wat vooral op leraren woog, was het gevoel dat ze in de periode van online onderwijs altijd beschikbaar moesten zijn. Het was erg moeilijk om de grens tussen werk en privé te bewaken.

"Ik denk hetgeen waar ik dan persoonlijk soms tegen aanloop is door het stuk digitalisering verder te zetten dat ge gewoon nog meer beschikbaar blijft of blijkt te zijn. En dat ook studenten u eigenlijk precies nog vaker contacteren, wat aan de ene kant goed is, maar aan de andere kant soms wel een valkuil kan zijn in het bewaken een stuk van het evenwicht tussen werk en thuis. Ge werkt

eigenlijk meer van thuis uit, bijna letterlijk vanuit uw woonkamer en ik denk dat niet altijd gemakkelijk is om dat te begrenzen. Zo van wanneer kan je dan zeggen: van nu ben ik niet bereikbaar. Het lijkt alsof het altijd bereikbaar is nu.”
(leerkracht)

De drempel om de leraar te contacteren is heel laag geworden. Het is aan de leraar om te af te bakenen, maar die digitale hygiëne vinden is voor velen moeilijk.

“De toegenomen werkdruk zit hem vooral in ... ze verwachten, het lijkt dat ze ervan uitgaan dat je continu bereikbaar bent. Die mailen op eender welk moment. Vroeger was dat minder. Je geeft veel meer bijlessen. Je bent precies voortdurend beschikbaar voor uitleg.” (leerkracht)

Een aantal leraren gaf aan dat het tweede coronajaar nog zwaarder was dan het eerste. In tegenstelling tot de lange en duidelijke periode van afstandsonderwijs in jaar 1, moest er in jaar 2 immers voortdurend geschakeld worden. Het tweede coronajaar was continu brandjes blussen.

3.7 Schoolwerking en teamwerking

In de periode van afstandsonderwijs werd de lerarenkamer vervangen door de huiskamer en digitale meetings. De meningen hierover zijn verdeeld. Thuiswerk was voor velen efficiënt, maar daartegenover stond dat ze collega's missen, bevindingen niet kunnen aftoetsen, enzovoort. Wat de impact op schoolwerking betreft zien we dat corona vooral bestaande situaties versterkt heeft, in positieve of negatieve zin. Binnen teams waarin er al meningsverschillen waren voor corona, lijkt de omschakeling naar online vergaderen en online lesgeven bestaande conflicten op de spits gedreven te hebben.

“Daar moeten we wel bij opmerken, we zien die positieve dingen ook, maar je ziet ook de andere kant, van scholen waarbij teams die net uit elkaar zijn gevallen in deze tijden van corona, waarbij iedereen zich terug trok op zijn eigen eilandje, die elkaar niet meer ontmoeten, het heeft ook wel echt negatieve effecten gehad op scholen. Ik weet niet per saldo welke kant het uitvalt, hoor, maar het is er allebei.” (expert)

Experts die in aanraking komen met verschillende scholen en dus kunnen vergelijken geven stuk voor stuk aan dat de coronaperiode in het algemeen en de bijhorende klemtoon op digitalisering bestaande verschillen tussen scholen sterk heeft uitvergroot. Veranderingsbekwame scholen die al voor de crisis een sterk beleid hadden met betrekking tot ict konden goed schakelen; andere scholen helemaal niet.

“Je hebt ze op dit moment allemaal, het hele spectrum is bestreken, met alle soorten van scholen. De diversiteit in ons onderwijs is de voorbije twintig jaren ontzettend toegenomen op tal van vlakken. Dat gaat zowel over het soort onderwijs als het soort leerlingen dat er naar school gaat. De verschillen zijn ontzettend groot, dat weerspiegelt zich ook op het vlak van het digitale. En corona heeft dat heel erg duidelijk gemaakt, heeft dat gewoon ... het was er en we wisten het wel, maar we knepen onze ogen ervoor toe en nu is dat in ons gezicht ontploft.” (expert)

De mate waarin de scholen de modernisering van het secundair onderwijs al aangegrepen hadden om een innovatieproces in de school op gang te brengen, blijkt hiervoor tekenend. Scholen die

samen met de modernisering ook de stap naar digitalisering gezet hadden, konden hier tijdens de coronaperiode de vruchten van plukken.

"Ik denk dat dat niet ligt aan corona, maar dat dat ligt aan de start die wij genomen hebben bij de modernisering en dat we meteen gekozen hebben om echt helemaal te moderniseren en niet zo'n klein beetje, maar het digitale luik daarin direct hebben meegetrokken. Maar ik kan de reacties wel begrijpen dat we moeten maken dat we geen schermkinderen maken. Maar ik denk dat de meerwaarde van wat wij doen, en dan denk ik aan google meet en google classroom en Iln die in quarantaine zitten meteen kunnen betrekken in de les, dat dat de grootste meerwaarde is." (directeur)

Corona leidde in veel scholen ook tot een inburgering van online vergaderen, online klassenraden en online oudercontacten. De meningen hierover waren verdeeld, maar de meeste leraren gaven aan dat dit efficiënt verloopt en ook in de toekomst behouden mag blijven.

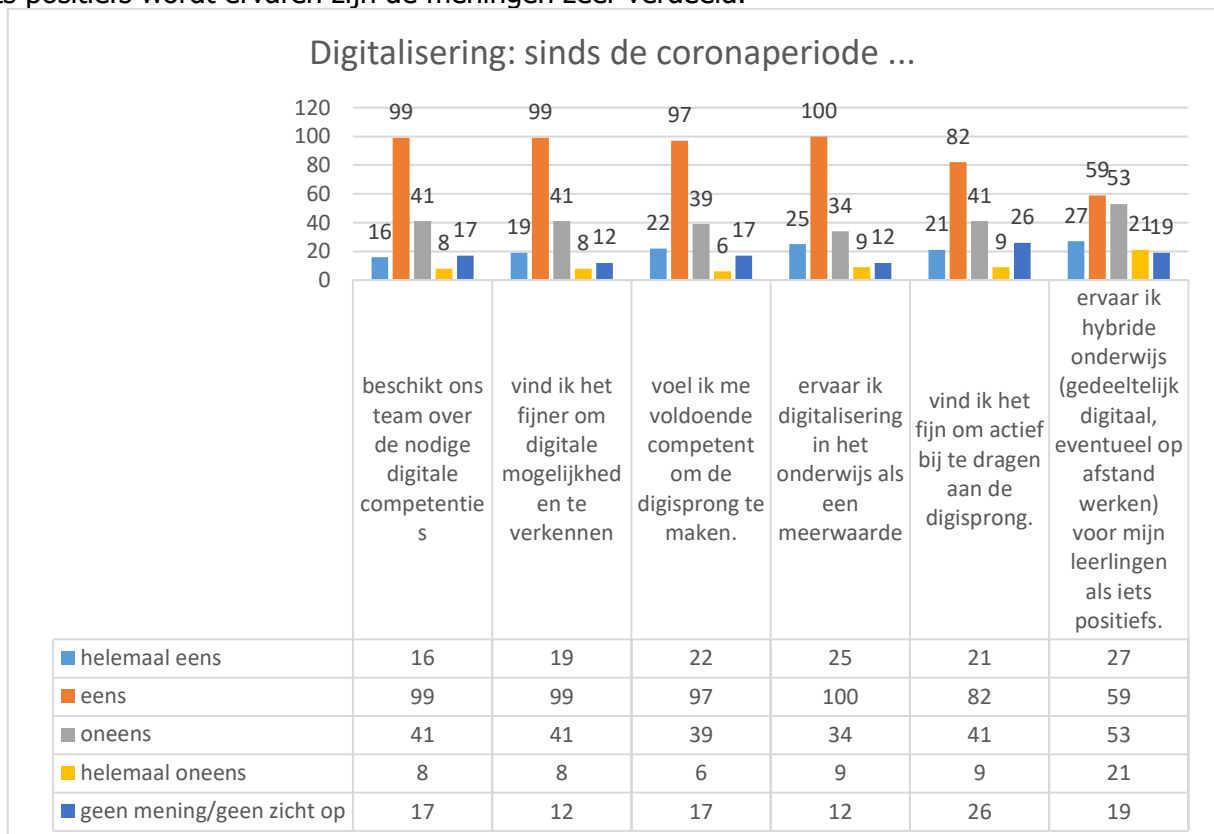
"Ook het overleggen met collega's via meet, dat is ook pas sinds corona en ja, dat heeft eigenlijk een enorm groot voordeel van vroeger moesten wij dus naar school gaan en sommigen maakten een enorme lange verplaatsing van 30 kilometer van thuis naar school. Nu, door een meet aan te maken om te overleggen wordt er eigenlijk heel wat tijd bespaard en maakt het ook veel efficiënter om via meet te overleggen. Dus da's wel een groot voordeel. Het nadeel is dan dat ge elkaar niet in real life ziet wat dan ook wel een gemis is, maar het heeft ook wel heel veel voordelen." (leerkracht)

"Ook klassenraden tussentijds zijn online gebleven. Het gaat sneller. Oudercontacten zijn online gebleven. Dus je kan beter je houden aan die 10 minuten. Maar ik zou dat niet helemaal doen. Als ouder wil je wel een keer in school komen. Examens doen we het in het echte leven en dagelijks werk doen we online. Ook de vakwerkgroepen, nooit iedereen kan. Dus dan zeg je, ok. Een woensdagnamiddag of een avond, en dan is dat makkelijker online. Dan kan wel iedereen aanwezig zijn. Dat is echt een verbetering." (leerkracht)

4 Hoe kunnen scholen in de toekomst aan de slag met deze inzichten?

Bovenstaande maakt duidelijk dat de coronaperiode tal van pijnpunten m.b.t. digitalisering in het onderwijs zichtbaar gemaakt heeft, maar tevens een enorme wake-up call en motor voor innovatie en professionalisering op het vlak van digitalisering is geweest.

Uit de bevraging blijkt dat schoolteams zich klaar voelen voor de digisprong en er positief tegenover staan. Een grote meerderheid vindt dat het team hiervoor over de nodige digitale competenties beschikt en dat ze zelf voldoende competent zijn. Een meerderheid vindt het fijn om digitale mogelijkheden te verkennen, ervaart de digitalisering als een meerwaarde en vindt het fijn om te kunnen bijdragen aan de digisprong. Op de stelling of hybride onderwijs voor leerlingen als iets positiefs wordt ervaren zijn de meningen zeer verdeeld.

Figuur 3: deelresultaten enquête, absolute scores van de respondenten van alle scholen op de aangegeven items

Nu is het zaak om positieve vernieuwingen duurzaam te borgen en met opgedane inzichten aan de slag te gaan. Hieronder lijsten we enkele voorstellen op van leraren en experts.

4.1 Aandacht voor ict-competenties van leerlingen en leraren

De coronaperiode toonde hoe sommige leerlingen door gebrekkige ict-skills uit de digitale boot dreigen te vallen. Opdat de digisprong een succes kan worden, moeten de ict-competenties van de leerlingen versterkt worden. Leraren vragen om ict-lessen in het curriculum. Ook de ict-skills van leraren verdienen continue aandacht. Voldoende aandacht hiervoor binnen professionalisering is zeker geen onnodige luxe.

4.2 Digitale hygiëne

De coronaperiode heeft de hoeveelheid communicatie via mail nog verder doen exploderen. Leraren zijn vragende partij voor rationalisering, bundelen van berichten in wekelijkse nieuwsbrieven in plaats van losse mails en een duidelijk mailbeleid naar leerlingen, ouders en collega's toe. Ook intranetpagina's, drives en digidesks allerhande bevatten intussen een schat aan informatie, maar de structuur is daarbij vaak zoek geraakt. Er is nood aan opkuis en organisatie. Leraren ontwikkelden in de periode van afstandsonderwijs tal van instructiefilmpjes en andere digitale leermiddelen. Die dreigen nu verloren te geraken. Ze zijn vragende partij voor een platform om die te bundelen.

4.3 Toegang tot digitale tools

Leraren ontdekten tijdens de coronaperiode tal van digitale tools. In die periode werden die tools vaak gratis aangeboden, maar intussen zijn ze betalend. Leraren vragen om een aantal abonnementen per school.

4.4 Een doordacht beleid m.b.t. handboeken

Door het beleid m.b.t. digitalisering beschikken sinds 2022-2023 meer leerlingen over een individuele laptop, tablet of chromebook die ze, zeker in het secundair onderwijs, dagelijks van en naar school moeten transporteren. Leraren geven aan hoe belangrijk het is dat scholen zich daar tijdig op voorbereiden. Zo kan er kritisch gekeken worden welke handboeken nog op papier moeten worden aangekocht en welke niet. Ook lockers kunnen een oplossing bieden. De boekentassen van leerlingen worden anders veel te zwaar. Één papieren handboek en een digitale versie op pc, dat is te veel.

4.5 Digitalisering inzetten i.f.v. planlastverlaging

Leraren en vooral ict-coördinatoren beklemtonen dat de digitalisering in het onderwijs twee luiken zou moeten omhelzen: een administratief en een didactisch luik. Op dit moment steekt een leraar te veel tijd in het administratieve luik. Digitalisering zou moet ingezet worden in functie van planlastverlaging, maar leidt op dit moment nog te zeer tot planlastverhoging. Marshall, Pressley en Love (2022) geven dezelfde aanbeveling om digitalisering in te zetten om de werklast van leraren te verlagen en waakzaam te zijn voor vernieuwingen die de werklast verhogen.

4.6 Inzetten op digitale didactiek

Scholen hebben nood aan een wetenschappelijke onderbouwing voor hun digitale didactiek: wat werkt en wat werkt niet? Hoe zit het met evenwicht tussen theorie, inoefening, interactie, activeren in een digitale omgeving? Wat zijn de beste manieren om voor focus te zorgen in een digitale context? Hoe vind je de goede balans tussen groepsactiviteit, individuele activiteit, geleide activiteit en zelfstandige activiteit in een digitale context? Een professionele leergemeenschap of netwerk waarin leraren expertise kunnen delen en actieonderzoeksgewijs de praktijk kunnen verbeteren zou hier een meerwaarde kunnen zijn.

4.7 Beleidsvoerend vermogen van scholen m.b.t. digitalisering versterken

De verschillen tussen scholen zijn vaak verschillen in beleidsvoerend vermogen. Experts pleiten ervoor om het beleidsvoerend vermogen m.b.t. digitalisering te versterken. Te veel scholen beperken zich tot de aanschaf van middelen om de digisprong te realiseren. Experts pleiten voor

een digitaliseringsbeleid. Een beleid impliceert ook dat je niet voor elke school dezelfde middelen moet aankopen, maar op maat van de behoeften van de specifieke school werkt. Er is nood aan een toekomstgericht beleid dat het onderwijs organiseert met het oog op die uitdagingen van de toekomst. Scholen hebben op dit moment veel vrijheid in de mate waarop ze de digitalisering inbedden. Enkelen pleiten voor meer sturing van de overheid en op zijn minst een kader en minimumvereisten m.b.t. de digitalisering van het onderwijs. Dat veronderstelt ook dat scholen die een inhaalbeweging moeten maken daarin ondersteund worden. In internationaal perspectief lezen we eenzelfde pleidooi om het beleidsvoerend vermogen van scholen te versterken bij Marshall, Pressley en Love (2022).

4.8 Herdenken van de rol van de leraar met het oog op digitalisering

Digitalisering in het onderwijs mag, kan en zal de leraar niet doen verdwijnen. Wel is het volgens vrijwel alle geïnterviewde experts belangrijk om goed na te denken over hoe de leraar optimaal kan functioneren in die context en dus de rol van de leraar te herdenken. De manier waarop lesgegeven wordt kan veranderen, maar de essentie van het leraarschap blijft overeind. Het is belangrijk dat leraren dat zelf ook goed beseffen, dat ze boven alles leraar blijven. Een leraar blijft leraar en mag niet een coach worden, ook al geeft hij les in een context waarin leraren met de digitale hulpmiddelen zelfstandiger aan de slag kunnen. Wel is het belangrijk dat leraren de 21st century skills meer omarmen en digitalisering een plaats geven in hun arsenaal aan instrumenten.

4.9 Rol van de lerarenopleiding

Dat vraagt ook om een herdenking van de lerarenopleiding, die veranderbekwame en veerkrachtige leraren moet opleiden, met kennis van digitale didactiek, met goed ontwikkelde kritische reflectievaardigheden en met een voldoende sterke 21st century skills.

5 Referenties

David T. Marshall, T. P. (2022, Oktober 31). The times there are a-changin': Teaching and learning beyond COVID-19. *Journal of Educational Change*, pp. 549-557.

SOM documenteert duizend ervaringen in coronatijden. (n.d.). Samen Onderwijs Maken.

<https://www.samenonderwijsmaken.be/som1000>